

Генерал-лајтнант **БОКО ЈОВАНИЋ**

ПОВОДОМ СЕДМОГОДИШЊИЦЕ ЈУГОСЛОВЕНСКЕ АРМИЈЕ

22 децембра 1941 године основана је Прва пролетерска бригада и тај дан, сваке године, народи наше отаџбине прослављају као Дан Југословенске армије.

Оснивање Прве пролетерске бригаде, прве регуларне јединице наше војске, означавало је да је наше руководство, наша Партија узела „правилан курс на стварање регуларних војних јединица — тј. створила је Народно-ослободилачку војску, помоћу које је могла, већ у току рата, рјешавати не само питање успјешне борбе против окупатора већ и питање власти, тј. питање побједе над реакцијом, питање стварања нове Југославије.“¹⁾

Наша Армија се стварала под необично тешким условима. Она се стварала „из голоруких партизанских одреда, без икаквих творница оружја и муниције, без магацина и разних војних резерви намирница, без ичије помоћи било с које стране . . ., али не у мирном периоду, већ у периоду најстрашније и најкрвавије борбе, које су икада народи Југославије водили . . . Ми нијесмо имали војних академија и школа, ми нијесмо имали официрских кадрова. Све се то стварало и рађало у процесу саме борбе.“²⁾ „Могу смјело тврдити, каже даље друг Тито, да је стварање народне војске, под онаквим увјетима под каквим се стварала наша, јединствени пример у историји.“²⁾

Наша Армија стварала се у условима фашистичке окупације наше отаџбине, у условима Другог свјетског рата.

У Другом свјетском рату главну, одлучујућу улогу у разбијању фашистичког агресора одиграо је Совјетски Савез и његова армија. Учешће Совјетског Савеза у рату, везивање главних оружаних снага фашистичке Немачке и њених савезника на совјетско-њемачком фронту, гарантовало је побједу демократског блока у рату, отварало перспективе свим поробљеним народима, омогућавало им успјешну борбу за ослобођење испод фашистичког опрства. „Пред свим родољубивим снагама поробљених народа, каже друг Кардељ, а поготово пред револуционарном авангардом радничке класе тих народа, створиле су се не само могућности успјешне и победоносне народно-ослободилачке борбе, него су се те нашле пред непосредним задатком да мобилишући снаге својих народа у оружаног борби против окупатора испуне

1) Тито: „Политички извјештај на V Конгресу КПЈ” — стр. 129.

2) Тито: „Борба за ослобођење Југославије 1941—1945 год.” стр. 168.

своје обавезе, да што више допринесу у том ослободилачком, праведном рату победи антифашистичког блока на челу са СССР. **Што се тиче наших народа и наше Партије — они су тај свој дуг часно извршили“.**¹⁾

Наши народи часно су извршили свој дуг према антиимперијалистичком фронту прије свега због тога што је њиме руководила прекаљена, револуционарна Партија, на чијем је челу стајао наш ЦК и друг Тито, Партија која је, до и у току рата, водила правилну политику, користећи искуства револуционарног покрета, у првом реду искуства Совјетског Савеза. Наше руководство је стваралачки примјењивало марксизам-лењинизам на наше услове и кроз Народноослободилачки рат ријешило основно питање револуције.

Одмах послје окупације, наше руководство заузело је чврст курс на оружани устанак, а за основну форму оружаног устанка узело је партизански рат, комбинован са свестраном активношћу у градовима.

Наше оружане снаге прошле су кроз неколико етапа развоја. Свакој од тих етапа одговарала је одређена форма организације тих снага.

Прва почетна форма организације наше оружане силе били су партизански одреди. Таква форма организације најбоље је одговарала даној конкретной ситуацији. Због чега су партизански одреди били најбоља форма организације оружане силе у даним условима?

Партизански одреди су били најбоља форма војне организације широких народних маса, посебно сељачких, способних да обухвате и каналишу антифашистичко, националноослободилачко расположење широких народних маса наше земље. „Мобилизација сељачких маса у ослободилачкој борби несумњиво претставља најкрупнију политичку побједу народноослободилачког покрета. Претежно учешће сељачких маса у ослободилачкој борби... даје нашем покрету ону ширину и масовну подршку, без којих би партизански начин ратовања био немогућ и осуђен на пропаст“.²⁾ „Комитске дружине“, које су биле форма оружане војне силе у неким суседним земљама и, под њиховим утицајем, неко време у Македонији, пропале су, јер нијесу биле чврсто повезане са народом.

Партизански одреди су били подесна форма војне организације наше многонационалне земље. Синови разних националности, борећи се у партизанским одредима за ослобођење својих села, крајева, свога народа, борили су се за заједничке циљеве — против заједничког непријатеља — за ослобођење свих народа наше отаџбине. То повезивање партизанских одреда заједничким циљем, заједничком идејом претставља значајан допринос рјешенју националног питања у нашој земљи.

Партизански одреди били су таква форма организације оружане силе кроз коју су се, у даној ситуацији, најбоље калиле јединице, подизао командни кадар. У условима када је непријатељ био далеко надмоћнији, када ми још нијесмо имали својих регуларних војних јединица, партизански метод ратовања одговарао је борбеној способности наших јединица. Кроз партизански метод ратовања наносени су губици непријатељу, јединице се наоружавале, пролазиле своје ватрено крштење, изграђивао се руководећи кадар.

1) Кардељ: „Реферат на V Конгресу КПЈ“ — страна 301.

2) Кардељ: „Пут нове Југославије“ стр. 32.

Партизански одреди су давали могућност најбољег искоришћавања снага и средстава којима смо располагали у том периоду, омогућавали су да се недостаци у техници и ратном искуству надокнађују таквим преимућствима сваког боја и операције као што су изненађење непријатеља, активност, иницијатива, итд. Они су развијали офанзивни дух у војсци.

Партизански одреди су били „свуда и на сваком мјесту“ — у брдима, у шумама и у равницама — узнемиравали су непријатеља, наносили му губитке и, у исто време, разбацани на широком простору, нијесу дали могућност противнику да концентрише своје снаге, да дјелује по неком јединственом плану, да ратује под „нормалним“ условима, искоришћавајући своју бројну надмоћност, савременију војну организацију и модерну технику.

Партизански одреди су припремили услове за прелаз ка савременијој организацији, ка народноослободилачкој војсци.

Када су партизански одреди бројно нарасли и наоружали се свим врстама наоружања (сем авијације), јединице стекле извесно борбено искуство, створени војни руководиоци који су кроз борбу научили да руководе својим јединицама и успјешно рјешавају своје борбене задатке, када су, упоредо са снажењем наше војске, створене ослобођене територије које су служиле као база нашим јединицама, када су широке борачке масе, последице упорног политичког и васпитног рада са њима, биле припремљене да ратују и ван својих села и крајева, — сазрели су услови за појачавање удараца по окупатору, за извођење нападахних бојева и операција крупнијег размјера. Маршал Тито каже: „Искуство борбе у Србији показало је да оружани устанак треба развијати не само у ширину, у масовност, тј. квантитативно, већ и квалитативно. Показало се да се мора прећи на формирање правих војних јединица, способних да напусте своју територију и да ратују гдје год је потребно и гдје год се нареди“.¹⁾ Тако су почеле да се формирају пролетерске, ударне и друге бригаде наше војске, језгро наше регуларне оружане силе.

Период од 22 децембра 1941 године — од оснивања Прве пролетерске бригаде, па до почетка новембра 1942 године, до оснивања народноослободилачке војске Југославије — јесте прелазни период од једне форме организације војне силе ка вишој форми те организације. Једновремено са постојањем партизанских одреда, који прекривају читаву земљу, постоје и све више расту бригаде и ударни батаљони, језгро народноослободилачке војске. Маршал Тито каже: „Стварање дивизија и корпуса, стварање наше народне војске дошло је баш у време када су за то сазрели сви увјети, када се за то показала неопходна потреба, када су већ биле створене многобројне бригаде и батаљони, када су те бригаде и батаљони били наоружани готово свим врстама оружја (осим авијације), када је постало немогуће руковати на досадашњи начин тим бригаама, батаљонима и одредима, и, коначно, када је ослобођен велики дио наше територије па се указала потреба за офанзивне операције крупнијег карактера“.²⁾

¹⁾ Тито: „Политички извештај на V Конгресу КПЈ“ — стр. 93—94.

²⁾ Тито: „Борба за ослобођење Југославије“ 1941—1945 — стр. 105.

У чему је народноослободилачка војска била виша војна организација? У чему је њена предност над партизанским одредима?

У погледу даљег рјешења националног питања народноослободилачка војска била је корак напријед у поређењу са партизанским одредима. Пролетерске и друге бригаде и дивизије наше војске пребацивале су се по читавој Југославији, шириле братство и јединство по свим крајевима наше земље и, попуњавајући се борцима из свих крајева, свих народа наше земље, биле су примјер рјешења националног питања, једнакости свих народа наше отаџбине у борби за своју слободу.

Партизански одреди су, како каже маршал Тито, територијалне јединице, везане за одређену територију, јединице локалног значаја. Народнослободилачка војска није била чврсто везана за ма коју одређену територију, она је ратовала тамо гдје се укаже потреба и гдје јој се нареди.

Непријатељ је, због пораста наших снага, примијенио нове методе ратовања. Он концентрише своје снаге и предузима офанзивна дејства на одређене јединице и територију. Таквом методу ратовања партизански одреди нијесу могли супротставити одговарајућа офанзивна дејства ширег размјера. Требало је имати ударну силу способну за офанзивне акције тамо гдје је непријатељ ослабио своје снаге, његовој офанзиви супротставити своју активност, своју офанзиву. Територијална везаност партизанских одреда није давала могућност да се потпуно искористе створени услови. Народнослободилачка војска имала је могућности да супротстави таквом методу своју офанзиву ширих размера и да искористи слабу страну непријатеља.

Упоредо са снажењем наше оружане силе, са њеним новим, већим задацима мењао се и централизовао начин командовања. Партизанским одредима руководило се из једног центра, но руководило се путем општих директива — о начину вођења борбе, тактици, организацији итд. — друкчије се и није могло командовати у тадашњим условима. Команде партизанских одреда самостално су руководиле својим јединицама, тражиле и водиле бојеве. Стварањем народноослободилачке војске, непосредно руковођење бојевима и операцијама прелази на команде дивизија, корпуса и Врховни штаб. Врховни штаб даје конкретније смјернице и директно планира и руководи већим операцијама, непосредно руководи главном ударном групом наше народноослободилачке војске. Према томе, стварање народноослободилачке војске значи, и у области командовања, велики корак напријед, јер је подигло кадар руководилаца који су били способни водити крупније војне јединице, дивизије, корпусе. Не само то. У вези са новим задацима подигла се и улога штаба као органа командовања, почеле су се развијати штабне и друге службе. На тај начин, формирање народноослободилачке војске створило је нове услове у области командовања, развијало органе и службе, способности и навике руководилаца, који су нужни за савремену армију, без којих се не може управљати савременом армијом.

Народноослободилачка војска припремила је услове за стварање савремене армије.

У томе су, углавном преимућства народноослободилачке војске над партизанским јединицама. У томе је, углавном, квалитативна разлика између партизанских одреда и народноослободилачке војске.

У чему је суштина тактике¹⁾ народноослободилачке војске?

Тактика народноослободилачке војске није истовјетна са тактиком партизанских одреда ни са тактиком регуларне армије. Та тактика има у себи елементе чисто партизанске тактике и има елементе тактике регуларне армије.

У чему су елементи партизанске тактике народноослободилачке војске?

Маршал Тито каже: „Тактика ратовања наше народноослободилачке војске апсолутно мора бити комбинована с нашом досадашњом партизанском тактиком. То значи да се морамо чувати крутих фронтава и избјегавати их, да морамо избјегавати да нам непријатељ својом тактиком наметне одбрану помоћу дугачких и расплнутих фронтава, зачепљавања рупа итд. Напротив, у нашој народној војсци мора владати искључиво офанзивни дух не само кад смо у офанзиви, већ и у дефанзиви“.

И даље: „Офанзивни дух за вријеме непријатељске офанзиве испољава се у снажној, смјелој, партизанској тактици, тактици продора у непријатељску позадину, уништавању не само комуникација, него и непријатељских центара снабдевања, његових база које су за вријеме непријатељске офанзиве војнички ослабљене или су потпуно испражњене... Сваки наш губитак неког теритоја мора у исто вријеме значити добитак новог, још већег и важнијег територија“.²⁾

Народноослободилачка војска не држи се круто фронтава, не брани одређену територију, него дејствује офанзивно, тада и тамо гдје је непријатељ слабији.

У регуларној савременој армији штабови јединица претстављају органе командовања без којих је немогуће организовати и водити савремени бој и операцију. Ми таквих штабова нијесмо имали, него смо их стварали у току Народноослободилачког рата. У периоду борби народноослободилачке војске није било развијених штабних служби у савременом смислу — прорачуна, планирања итд.

Материјално снабдијевање савремене армије базира се на чврсту позадину — фабрике, базе снабдијевања, магazine и друго. Снабдијевање наше народноослободилачке војске било је партизанско, то јест, снабдијевање оружјем и убојном опремом базирало се, углавном, на плијену отетом од непријатеља, а снабдијевање интендантским потребама, углавном, се оснивало на добровољном опскрбљивању војске од народа. Баш захваљујући помоћи, коју је народ пружао својој војсци, исхрана наше војске, у току целог рата, била је добро организована и зависила је од материјалног стања краја, у коме се наша војска борила.

Тиме се не исцрпљују елементи партизанске тактике народноослободилачке војске. Чињеница је да је наша војска била слабо опремљена савременом техником, но поред тога она је биљежила успјехе, побеђивала и расла. Чиме треба објашњавати те њене побједи?

1) Овде се под „тактика“ подразумева метод ратовања и обухвата и оперативно подручје ратне вјештине.

2) Тито: „Борба за ослобођење Југославије 1941—1945 год.“ стр. 105.

Узроци побједи и успјеха народноослободилачке војске леже, у првом реду, у томе, што је она у морално-политичком погледу далеко надвишавала своје противнике, што се борила за праведну ствар, за слободу свога народа, што је — предвођена Комунистичком партијом Југославије — могла да уложи надчовјечанске напоре, које може да учини само армија свјесне дисциплине, армија која се бори за слободу своје отаџбине.

Морално-политичка надмоћност није била довољна за побједу, она сама није могла надокнађивати остале премоћи које су биле на страни непријатеља. Ваљало је, бољом ратном вјештином и мајсторством, туђи непријатеља и надокнађивати слабости у техници. Наша народноослободилачка војска нашла је и, у конкретној ситуацији, усавршавала ту вјештину. Она је своје успјехе оснивала на непрестаној активности, смјелости, иницијативи, маневру својих снага и средствима у циљу стварања надмоћности на изабраном мјесту, изненађењу непријатеља. Због тога су ноћне борбе у нашем рату биле редовна појава, јер те борбе траже висок морал, смјелост и снажљивост — чиме је обиловала наша војска. У умјешном искоришћавању свих горњих елемената, у даљем усавршавању и комбинацији тих елемената, лежи један од основних узрока наших војних побједи у периоду Народнослободилачког рата.

У чему су елементи тактике регуларне армије у тактици народноослободилачке војске?

Народноослободилачка војска је изводила неке нападне бојеве и операције са употребом свих родова војске (сем авијације) и организовала, са мање или више умјешности, садејство међу родовима.

Народноослободилачка војска постављала је и рјешавала теже задаће — разбијање већих групација непријатеља, заузимање крупних насељених мјеста итд.

Народноослободилачка војска је бранила слободну територију када је то било неопходно или корисно, организујући маневарску одбрану.

У томе су, углавном, елементи тактике регуларне армије.

Према томе наш Народнослободилачки рат, у периоду од 1941—1944 године, није био чисто партизански рат. Метод ратовања партизанских одреда био је готово искључиво партизански, док метод ратовања народноослободилачке војске има већ у себи елементе ратовања регуларне армије, нарочито у задњем периоду народноослободилачке војске. Јачањем и развојем народноослободилачке војске однос између елемената партизанског начина ратовања и елемената ратовања регуларне армије мијењао се у корист последњег.

Период борби народноослободилачке војске Југославије је најдужи и најславнији период нашег рата.

Наша народноослободилачка војска је непрестано расла и јачала, савлађујући све препреке на своме путу. Она је у мају 1944 године, за вријеме десанта на Дрвар, бројала „преко 300.000 војника, имајући једанаест корпуса регуларне војске, састављене из пролетерских и других јединица, прекаљених у многим бојевима, које су широм земље задавале непријатељу те-

шке ударце.“¹⁾ За то вријеме Црвена армија задаје одлучујуће ударце њемачкој армији, ослобађа своју земљу и надире на запад. У таквој ситуацији, почетком 1945 године, народноослободилачка војска прераста у савремену војску, Југословенску армију.

Формирање Југословенске армије било је, међу осталим, условљено и тиме:

Прво, што је наша народноослободилачка војска, због низа успјешних дејстава у току 1941—1944 године, нарасла почетком 1945 године на озбиљну силу (око 800.000 људи), наоружану свим врстама оружја и оруђа савремене технике, неопходним за извођење савремених бојева и операција;

друго, што је наша војска, у резултату успјешних бојева и операција 1941—1944 године и побједа Црвене армије над фашистичким армијама, стекла велику сталну ослобођену територију са чврстом позадином, са својом народном влашћу и народном владом.

Значај бојева и операција Југословенске армије је, међу осталим, и у томе што су се јединице и њихов командни кадар усавршавали у савременом ратовању, искоришћавајући савремена средства борбе, организујући садејство међу њима.

Искуство бојева и операција Југословенске армије показало је од коликог су значаја у савременом рату припрема и организација бојева и операција, познавање и правилно искоришћавање савремене технике, организација садејства међу родовима војске, организација материјално-техничког обезбеђења итд. итд.

То искуство је такође показало да се у савременој армији морају користити позитивне стране нашег ратовања из периода 1941—1944 године, да се маневар, изненађење непријатеља, смјелост, активност, морају сачувати и развијати и у новим условима.

Наша оружана сила се непрекидно развијала — од голоруког народа до савремене армије. Она се развијала по једној линији која се стално пењала од простих форми организације војне силе ка савременијим и сложенијим формама те организације. У том развоју она је претрпјела квалитативне промјене — стварање народноослободилачке војске од партизанских одреда и стварање Југословенске армије од народноослободилачке војске.

Наша држава ФНРЈ створена је кроз Ослободилачки рат и народну револуцију. Наше руководство поставило је стварање армије у нашем Ослободилачком рату као главни, основни задатак. Маршал Тито каже: „Дјело стварања партизанских одреда, стварања наше нове народне Армије и руковођење народноослободилачком борбом, то и јесу биле најважније задаће наше Партије у току четворогодишњег рата, то су највећа дјела наше Партије у току цијеле њене историје. То су највећа дјела због тога што је тај Ослободилачки рат значајно уједно и национално ослобођење народа Југославије и социјално ослобођење радних маса наше земље“²⁾.

1) Тито: „Политички извјештај на V Конгресу КПЈ” — стр. 116.

2) Исто стр. 123.

Заслуга наше Армије није само у томе што је она ослободила, уз помоћ Совјетске армије, своју земљу од окупатора, њена „се улога ни из далека није исцрпљивала војним акцијама у току рата против окупатора и њихових домаћих слугу, јер је она у исти мах дјеловала као револуционарни васпитач широких народних маса, најактивније оруђе за изградњу братства и јединства југословенских народа, као оружана сила народне револуције“.¹⁾ Према томе, правилност руковођења нашом Армијом, примена форми организације оружане силе и метода ратовања, који су најбоље одговарали конкретној ситуацији, има одлучујући значај не само за стварање наше Армије него и за стварање наше државе.

Тиме се не исцрпљује значај нашег Народноослободилачког рата. Искуства из тог рата прелазе границе наше отаџбине, имају огроман међународни значај. Нема сумње да стварање наше Армије и наше државе кроз Народноослободилачки рат и народну револуцију претставља нову примену марксизма-лењинизма на конкретне услове и да има велики интерес за све поробљене и национално угњетаване народе.

Клевете које су бачене на нашу Партију, нашу земљу и нашу Армију са стране неких Комунистичких партија, а које се међу осталим, састоје и у потцењивању наше народноослободилачке борбе, негирању заслуга наше Армије и наших народа у Другом свјетском рату, одрицању значаја нашег револуционарног искуства у том рату, свођењу тог искуства на примјере партизанског рата из прошлости, претстављају не само извртање чињеница нашег Народноослободилачког рата и наше револуције у нашој земљи, већ наносе огромну штету међународном прогресивном покрету, ограничавајући његову револуционарну иницијативу, па и даље развијање марксизма-лењинизма у новим условима.

Наша Армија се стварала и калила, под руководством друга Тита, у тешком и крвавом рату против фашизма, највећег непријатеља међународног напредног покрета. Друг Тито је, на челу Комунистичке партије Југославије, у том Народноослободилачком рату, подигао и васпитао кадар руководиоца, бораца и народне масе да буду смјели борци за социјализам, за бољу будућност напредног човечанства. Друг Тито је, на челу наше Партије, не само дао правилну линију револуционарне борбе, већ је и научно комунисте да правилно, стваралачки примењују марксистичко-лењинистички метод на наше прилике, учио комунисте да буду тамо гдје је најтеже, да с пушком у руци докажу своју вјерност својој отаџбини и међународном радничком покрету.

Руководиоци и борци наше Армије одговорили су јединствено и монолитно на све клевете, јер су се у животу, у борби увјерили у њихову неистинитост, јер се сваког дана у ту неистиност с нова увјеравају, изграђујући у својој земљи социјализам, изграђујући чврсту, снажну револуционарну армију не само због нас и ради нас него и у интересу свега прогресивног у свијету. Због тога ће се и у будуће наши борци и руководиоци бо-

¹⁾ Моша Пијаде: „О петогодишњици народне државе“ — „Комунист“ бр. 1 за 1949 годину, стр. 17.

риту против свих тих и таквих клевета и тако међународном радничком покрету и ослободилачкој борби поробљених народа дати нови допринос.

Наша Армија је млада, но она је поред тога у Другом свјетском рату допринијела крупан удио, највише што је могла учинити сразмерно својим снагама, у побједи над фашизмом. Она данас у великом фронту социјализма, на чијем челу стоји СССР, заузима одговорно, предстражарско мјесто. То нас обавезује да појачамо наше напоре у изградњи армије и да будемо будни чувари наших граница. Задаће које стоје пред нама нијесу лаке. Но наша Армија је научила савладавати тешке задатке. Тако нас је учила наша славна Комунистичка партија и њен Централни комитет, тако нас је учио организатор наше Армије, наш Врховни командант, маршал Тито.